

Pavlincová, Helena

Z dopisů J.L. Fischera Otokaru Fischerovi

Studia philosophica. 2010, vol. 57, iss. 1, pp. [125]-138

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115515>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

HELENA PAVLINCOVÁ

Z DOPISŮ J. L. FISCHERA OTOKARU FISCHEROVI

Přehledáme-li soupis publikací Jiřího Gabriela, nalzáme v něm jména více či méně známá z dějin českého filozofického myšlení, osobnosti, kterým Gabriel jako historiofraf české filozofie mnohdy poprvé či po dlouhých letech mlčení věnoval odbornou pozornost. Tichým, skromným a nenápadným způsobem se zamýšlel nad jejich osudy i dílem, které vřazoval do historických souvislostí, a oživoval jejich odkaz u současníků. Svou erudicí historik spatřoval v dějepi-sectví české filozofie spolehlivý štít „před přirozeným nebezpečím filozofického dogmatismu“.¹

Při bližším vhledu do bibliografie Jiřího Gabriela nás upoutají častěji se opaku-jící jména filozofů Josefa Tvrdeho a Josefa Ludvíka Fischera. Ne náhodou, neboť jejich myšlení bylo a je nejbližší jeho mysli; respekt k jejich tvorbě, živěný důkladným studiem, vedl pak nastálo jeho úvahy směrem kritického realismu.

S Josefem Tvrdým se Jiří Gabriel časově míjel (filozof zahynul v Mauthausenu v roce 1942), setkal se však s jeho manželkou paní Miladou a zasloužil se o to, aby knihovna J. Tvrdeho byla včleněna do knihovního fondu Katedry. První článek o Tvrdeém napsal již v roce 1963, souhrnnou práci *Filozofie Josefa Tvrdeho*, pojatou v širších vztazích k české filozofii mezi dvěma světovými válkami, publikoval v roce 1982. Vedle dalších příležitostných příspěvků z 60.–90. let připomněl jeho osobnost i edicemi *Stručného životopisu* (2001) a *Zápisků k životopisu* (2002), zpracovanými z písemné pozůstalosti filozofa.

Josefa Ludvíka Fischera (6. 11. 1894 Praha – 17. 2. 1973 Olomouc) poznal osobně koncem 50. let na Katedře filozofie. V článku *Poválečná brněnská léta J. L. Fischera*² klade setkání na začátek března 1957, kdy ministerstvo obnovilo Fischerovo profesorské působení na brněnské univerzitě. Protože Fischer tehdy v Brně natrvalo nezakotvil a na přednášky dojížděl z Olomouce, uvítal asistenci mladého Jiřího Gabriela, který mu obětavě pomáhal s vyřizováním nutných pracovních záležitostí. To se neobešlo bez občasných písemných zpráv a pro-

¹ Srov. autorské heslo Jiří Gabriel in *Slovník českých filozofů*, Brno: MU 1998, s. 143.

² Srov. *SPFFBU* 2000, B 47, s. 25–33. K článku je připojen dodatek k rozhovoru z roku 1969.

seb, a tak J. Gabriel schraňuje ve svém osobním archivu řadu dopisů a dopisnic, jež mu Fischer v době od listopadu 1958 do ledna 1973 adresoval. Jsou psány „úhledným, někdy však až k nečitelnosti droboučkým písmem“³ a prvé z nich se obracejí k adresátu důvěrným oslovením „Můj milý archanděli“, později přecházejícím do „Milý Jiří“. Snad budeme mít v brzké době možnost seznámit se s jejich obsahem.

Setkávání se svérázným filozofem, soupeřem mnoha našich filozofických osobností, jež odešly do nenávratna, a pamětníkem filozofického dění mezi dvěma světovými válkami, který sám svým dílem do vývoje české filozofie výrazně zasáhl, Gabriela natrvalo ovlivnilo. Fischer musel sice brněnskou katedru k 1. lednu 1960 opustit, nikdy však na její členy nezapomněl, ani oni na něho. Jiří Gabriel se Fischerovou filozofií zabýval od roku 1968 v mnoha samostatných článcích a slovníkových heslech i v obecnějších pojednáních o meziválečné filozofii, o strukturalismu, o brněnském filozofickém semináři. V roce 1969 vedl s Fischerem u příležitosti jeho 75. narozenin rozhovor, otištěný ve *Sborníku prací FFBU* pod názvem J. L. Fischer o sobě a o filozofii, v polovině 90. let uspořádal sborník *Hledání řádu skutečnosti* k jeho nedožitým 100. narozeninám, promlouval na fischerovských konferencích, postaral se o první vydání *Meditací o čase*, pro *Filozofický časopis* přichystal jeho profesorské čtení z roku 1935 Věčný a časový úkol filozofie. „Historikovi filozofie zbývá nyní zvážit celkový význam a místo Fischerova díla v českém filozofickém myšlení,“⁴ mínil Jiří Gabriel, a hodlal se tohoto úkolu sám zhostit. Svůj hluboký ponor do filozofie oblíbeného myslitele zamýšlel završit monografickým portrétem, dílo však zůstalo ve stadiu příprav. Od milé práce ho odváděly aktuální grantové úkoly i naléhavá touha seznámit potomky s rodinnými kořeny (v samizdatu vydal *Paměti svého otce*, *Studentský deník*, sborník na počest manželky Bronislavy *Ve službě výtvarnému umění*); mezitím vyšlo péčí olomouckých kolegů několik dalších fischerovských publikací, pak i *Listy o druhých a o sobě*, a začal se realizovat třísvazkový projekt *Výbor z díla* (I.–2007, II.–2010). Do takto vzedmutého zájmu o Fischerův odkaz už Jiří Gabriel nechtěl vstupovat a myšlenku na monografii byť s lítostí opustil.

Fischer však zůstává jeho filozofickou láskou. Proto v příspěvku upozorňuji na přátelskou korespondenci mezi J. L. Fischerem a Otokarem Fischerem, v naději, že jubilanta opět povzbudí k práci na fischerovské téma.

*

Při bádání v Literárním archivu Památníku národního písemnictví jsem mohla listovat svazkem dopisů, které J. L. Fischer adresoval svému univerzitnímu profesoru Otokaru Fischerovi, staršímu bratru filozofa, publicisty a překladatele Josefa Fischera.⁵ Ve fondu Otokara Fischera je uloženo celkem 41 rukopisných položek,

³ *Tamtéž*, s. 28.

⁴ J. Gabriel, Za profesorem J. L. Fischerem, *SPFFBU* 1973, B 20, s. 127.

⁵ Původně středoškolský profesor Josef Fischer (1891–1945) se habilitoval na UK pro obor

z toho 16 dopisů (některé až 3-stránkové), 16 dopisnic a 9 korespondenčních lístků. Korespondence začala pravděpodobně v listopadu 1919 (byť první archiválie je z prosince téhož roku), poslední dopis byl napsán na konci srpna 1933. Tento soubor není ale zdaleka kompletní – vysvítá to z textu některých dopisů a také z *Listů o druhých a o sobě*, v nichž Fischer píše, že s Otokarem Fischerem „nepřestával udržovat osobní styk až do jeho předčasného, a přece tak včasného tragického skonu v roce 1938“.⁶ Frekvence písemného styku mezi oběma Fischery nebyla pravidelná; ze začátku odpovídali pisatelé na dopisy bezprostředně (po pěti až osmi dnech již následoval další dopis, který reagoval na odpověď);⁷ některá léta jsou zastoupena větším počtem dopisů (sedm z roku 1923, osm z roku 1925, pět z roku 1927), některá jedním až třemi dopisy. Fischer začínal oslovením „Drahý pane profesore“ (1919–1923) nebo „Milý pane profesore“ (od května 1923), loučil se slovy „Váš (Vám) oddaný“ či „Váš upřímný“ a podpisem „JLFischer“, „jeel“, „divoký jmenovec“, „divoký Fischer“, „Fi“, „divoký jeel“ (jedenkrát u přívlastku „divoký“ bylo dokonce připsáno „stále divoký“).

Otokar Fischer (20. 5. 1883 Kolín – 12. 3. 1938 Praha), germanista a romanista, literární historik, kritik, básník, dramaturg i dramatik spjatý s činohrou Národního divadla v Praze a překladatel předních děl světového písemnictví,⁸ vypisoval na Karlově univerzitě v zimním semestru 1912/1913 kurs o německém dramatikovi Ch. F. Hebbelovi. Jeho přednášky navštěvoval (vedle K. Čapka)⁹ také Fischer, který v té době studoval na univerzitě prvním rokem češtinu, filozofii a germanistiku. Když v polovině 50. let vzpomínal na svá univerzitní studia,

---

dějiny filozofie. Časopisecky publikoval sociálně politické úvahy navazující na Masaryka a jeho pojetí demokracie. Za nacismu byl pro činnost v odbojovém hnutí zatčen a v únoru 1945 popraven. Je autorem 2-dílného spisu *Myšlenka a dílo Františka Palackého* (1926 až 1927), jako překladatel zpřístupnil mj. Nietzscheho díla *Antikrist* (1928) a *Ecce homo* (1929). Medailon Josefa Fischera s důrazem na jeho odbojovou aktivitu za okupace podává kniha J. Zouhar – H. Pavlincová – J. Gabriel, *Česká filozofie v letech protektorátu*, Brno: MU 2007, s. 263–267.

⁶ J. L. Fischer, *Listy o druhých a o sobě*, Praha: Torst 2005, s. 51. – Otokar Fischer zemřel na selhání srdce, když se dozvěděl zprávu o násilném připojení Rakouska k Německu.

⁷ V pozůstalosti Fischera se zřejmě nacházejí i dopisy přijaté od Otokara Fischera; naznačuje to například dopis Otokara Fischera, který editor Jiří Opelík ocitoval v poznámkovém aparátu *Listů o druhých a o sobě*, s. 437–438.

⁸ Otokar Fischer, od r. 1909 docent, později profesor dějin německé literatury na UK, pocházel z asimilované židovské rodiny. Je autorem řady literárně historických prací (*Heinrich von Kleist, Friedrich Nietzsche*, 2-sv. monografie *Heinrich Heine*, 1923–1924), jedenácti básnických sbírek (v dopisech se píše o sbírce *Hlasy*, 1923), dramát (*Hérakles*, 1919, *Orloj světa*, 1921, *Otrocí*, 1925); překládal Nietzscheho *Tak pravil Zarathustra* (1914) a *Zrození tragédie* (1923), Goethovy spisy (*Faust*), Angela Silesia (*Parafrase*, 1922), Moliéra, Villona ad.

⁹ Srov. Jiří Opelík, *Čtrnáctero prací o Karlu Čapkovi a ještě jedna o Josefu Čapkovi jako přívažek*, Praha: Torst 2008, s. 221. – V Čapkově korespondenci se nacházejí též jeho dopisy Otokaru Fischerovi z rozmezí let 1912–1935. Srov. K. Čapek, *Korespondence I*, Spisy XXII, Praha: Český spisovatel 1993, s. 73–84; na úmrtí O. Fischera reagoval K. Čapek zprávou *Smrt dne 12. března 1938*, kterou přinesly hned následujícího dne *Lidové noviny* (K. Čapek, *O umění a kultuře III*, Praha: Čs. spisovatel 1986, s. 798–799).

oživil si v mysli jeho tvářnost i dojem, jaký zanechal u mladého studenta čerstvě vystoupivšího z maloměstského prostředí, a popsal svého o jedenáct let staršího jmenovce takto: „...úžasně vysoké čelo, nepoměrně malé, chvílemi pomrkvávající oči pod ním a sytě, až smyslně kreslená ústa, k tomu zjemnělý, naléhavý a zároveň melodický způsob přednesu. Kdesi pod tím vším – to jsem ovšem měl poznat až později – propastně ahasverovská složitost neklidného, nikde nezakořeněného poutníka, který se přímo tragicky hleděl připoutat k něčemu, kde by a v čem by pevně zakotvil.¹⁰ [...] Vedle toho všeho byl Otokar Fischer literární historik a literární vědec neobyčejně jemného postřehu, pronikavý psycholog pokoušející se pronikat do tajů tvorby těch zjevů – s oblibou dramatických –, jimiž se obíral, vlastně k nimž se cítil přitahován. V prvním mém semestru studijním přednášel o Friedrichu Hebbelovi. Naslouchal jsem jeho výkladům – je málo říci pozorně, spíš s naprostým a spolu obdivným zaujetím. Problematický zjev a velký dramatik Hebbel rostl mi před očima se svými osobními konflikty i s jejich básnickým ztvárněním v dramatickém díle. Nebylo – tuším – druhého kolegia, jež bych tehdy byl poslouchal s větším zájmem i s větším poučením.“¹¹

„Obdivné zaujetí“ dýchá také z každé řádky dopisů, které mladý Fischer svého učitele adresoval. Nelze pochybovat o tom, že dopisy by měly být z archivního přítmi vyneseny na světlo, a snad k tomu i vbrzku dojde. Mohou nás přivést k hlubšímu poznání Fischerovy košaté osobnosti i okolností, jež působily na jeho filozofický vývoj. Na tomto místě se pokusím vybrat z širokého spektra témat, která jsou v dopisech probírána, alespoň některá z nich.

Fischer o dramatu. Korespondence začíná v polovině prosince roku 1919. Uběhly již dva měsíce od Fischerovy promoce na doktora filozofie (k doktorátu předložil práci *Arthur Schopenhauer. Geneze díla*) a mladý filozof, jemuž se nepodařilo v Praze existenčně zakotvit, přijímá v odpovědi na svůj inzerát místo vychovatele v Německém Brodu. Z tohoto období pocházejí čtyři obsažné dopisy; v prvním z nich Fischer reaguje na obavy svého učitele, že vzdálen od pražského centra přestane se zajímat o divadlo. Otokar Fischer, jenž se divadlu a dramatu profesionálně věnoval, hleděl pro ně získat i svého žáka a probudit v něm hlubší, případně i tvořivou touhu vyniknout v této oblasti kultury. Jeho upřímně míněným výzvám nemohl Fischer vyhovět, neboť jeho pozornost se upínala k širším cílům: „Od dramatu jsem odběhl; totiž ono je natolik vzdáleno od okruhu mých přítomných zájmů, že bych si musil činit násilí, abych se mu přiblížil. Bývá mnohdy trapné dost napsat i pouhý referát ‚ještě do tohoto čísla‘

¹⁰ Fischer už v roce 1923, v úvaze nad přebásněním (*Parafrázemi*) duchovních epigramů Angela Silesia, vystihl O. Fischera téměř obdobně: „Otokar Fischer, neklidný poutník, který v druhu svém stejně neklidném, či neklidnějším snad, chtěl a domníval se nalézati centrum securitatis, hlubinu bezpečnosti choré duše dneška, zda mohl výborem svým dáti jiným co jiného než novou výzvu k neklidu, novou vzpruhu k hledání bodu, který nikdy nespočine, k hledání „hlubiny bezpečnosti?“ J. L. Fischer, *Angelus Silesius*, in *O pravdách a filozofech*, Kdyně 1926 (cit. dle J. L. Fischer, *Výbor z díla I*, Praha: Academia 2007, s. 339–340).

¹¹ J. L. Fischer, *Listy o druhých a o sobě...*, s. 50–51.

a žádná práce, má-li být opravdu radostnou, podobné svěřací kazajky nestrpí. Přitom vím neméně dobře, že problém sám obejít nemohu, že zůstává latentním, i když není akutní.“ (10.12.1919)

Přesto hned v následujícím odstavci své vyjádření zeslabuje a zevrubně popisuje, jak na něho zapůsobila nová divadelní hra Otokara Fischera *Herakles* (1919), v níž autor řeší „problém individualismu a determinismu, problém typický pro antiku a zoufale ožehavý podnes“; Fischer nesmlčel, že hru četl „s velikým potěšením“ a zároveň s úmyslem napsat o ní referát do *Nových Čech* (s jeho náčrtem Otokara Fischera vzápětí seznamuje). Referát vyšel ve zmíněném měsíčníku již v polovině února; začíná výstižným portrétem autora, na němž Fischer až do konce svých dnů nemusel nic podstatného měnit:

„O. Fischer, vědec, který nezapře básníka a básník, který nezapře myslitele, teoretik, který je v stálém sporu s umělcem a umělec, který je ve stálém sporu s teoretikem, patří k nejsložitějším zjevům nové české literatury. Duch vždy nespokojený a vždy hledající nemohl nalézt formy, která by lépe přiléhala jeho bytosti než drama. Zasvětil se mu s láskou teoretika, oddal se mu vášnivě jako propagátor, jako divadelní kritik i jako dramaturg, jako iniciátor a posléze jako umělec tvůrčí. Herakles je třetí v počtu jeho dramatických her. Mytická osobnost reka a hrdiny, hnaného od díla k dílu, s věčným neukojením od prvního zastavení se na křižovatce, kohosi [...] kdo se hledal a nikdy nenalézal, [...] lákala toho, kdo sám byl v neustálém zápase o své místo v životě a neustále znepokojován jeho smyslem.“¹²

J. L. Fischerovi se nepochybně podařilo proniknout k jádru jeho složité osobnosti; pro svého jmenovce měl přitom plné porozumění, snad i proto, že v sobě samém nacházel ozvuky podobných pochybností a mučivých nejistot. „Snad existovaly mezi Otokarem Fischerem a mnou, ačkoli jsme vůbec nebyli spřízněni, jakési výběravé příbuznosti. I já byl přece sám problém a sama bolest, ať už se dnes dívám na své tehdejší zmatky jakkoli přezíravě. A proto leccos z bolestné problematiky Otokara Fischera, i když jsem dlouho o ní valně nevěděl, souznělo i ve mně.“¹³ Úcta a pochopení však Fischera neodvedly ani v tomto raném údobí jejich známosti od kritického závěru: „Jako konstrukce, je i styl O. Fischera stejně těžký. Má úběl a chlad mramoru, v nějž utuhla žhavá náplň prudce zvržených duší. Má plastiku příliš ostrou i tam, kde chtěl by podávat kontury jemně zvltněné. Musíte nechat dlouho ho znít, abyste poznali vnitřní jeho rytmus.“¹⁴

Třebaže Otokar Fischer znovu a znovu podněcoval Fischera k dramatické tvorbě, ten reálně posoudil své možnosti a lákavých ambicí se s těžkým srdcem

¹² J. L. Fischer, Otokar Fischer: Herakles (rec.), *Nové Čechy* 3, 1919–1920, č. 6 (14. 2. 1920), s. 268, a č. 7–8 (17. 3. 1920), s. 331–332, cit. s. 268. – Laskavá slova doplňuje douškou, že „vedle shody jména pojí mě k O. F. jen vztah žáka k učiteli“. *Tamtéž*.

¹³ *Tamtéž*, s. 51. Na Otokara Fischera vzpomínají pamětníci (K. Čapek, V. Vančura) jako na komplikovanou osobnost; tento pohled přebírají i současní literární kritikové (např. Nikola Richtrová v doslovu k výboru z Fischerovy poezie *Poutník a píseň*, Praha: Mladá fronta 2008).

¹⁴ *Tamtéž*, s. 332.

zřekl: „Proč pořád slyšet u mě stesk po nevysloveném ‚D‘? Proto, že dobře dovedu jen dvě věci: pojmově myslet a interpretovat jiné myslitele. Ale to je málo proti tomu, co bych chtěl: názorně myslet. Pořád mě to svádí, abych se o tohle umění pokusil. A kdekdo mi řekne, že to neumím, že se stávám nezřízeně barokním [...]. Věděl bych radu pro sebe: dělat dobrou filozofii a dobrou vědu, tam to mohu k něčemu přivést, ale tohleto obojí je hrozně neosobní a mě to pořád bude hnát z této neosobnosti ven.“ (8. 12. 1925) Publicistické příspěvky Fischera však svědčí o tom, že jeho teoretický zájem o divadlo spíše silil než uvaldal: sepsal úvahu nad estetikou dramatu,¹⁵ zabýval se problémem tragična, posuzoval inscenace olomoucké a brněnské činohry, v Olomouci se v roce 1923 dokonce přičinil o dramaturgii Hebbelovy hry *Judita*. Zaslouženou pozornost budily jeho divadelní referáty, jimž se v pozdějších letech pravidelně věnoval na stránkách *Indexu*; byly obsažnější než recenze Bedřicha Václavka, hodnotily kulturně politickou úroveň i divadelní aspekty a nesly všechny znaky Fischerovy „zevšeobecňující erudice filozofické“.¹⁶

Fischer a filozofie. J. L. Fischer v čase svého německobrodského pobytu pěstoval kontakt s mladšími pražskými filozofy a netrpělivě pozoroval jejich zdánlivě liknavé pokusy o založení vlastního časopisu: „Co by vás mohlo zajímati: nový filozofický časopis je ve stadiu bolestného rození se: s náramnou nadějí, že zemře dříve než se narodí. Lituji, že nemohu býti v Praze, snad by věc šla hladčeji. Ale to se mi snad přece podaří: pořádání filozofických přednášek po okolních větších městech; ovšem jen tehdy, když naše filozofická jeunesse donnée si odvykne své přílišné pohodlnosti. (Bývá mi někdy úzko z ní – kdo má být dobyvačný, ne-li mládí?)“ (18. 12. 1919) Fischer začal od konce roku 1919 pravidelně publikovat v časopise *Nové Čechy* (od začátku roku 1920 i v *Červnu*) drobné články na aktuální sociálně politická témata. Měl ale také co říci jako filozof a snažil se tedy uchytit i na čistě odborném kolbišti: „Mně je životní nutností míti volnou filozofickou tribunu. Na línou bezstarostnost a lhostejnost pražských pánů kolegů nedovedu vzpomínat bez netajeného vzteku. [...] My stojíme – čas spěchá. A mládí se musí nečinně dívat, jak mu uniká – mládí.“ (23. 12. 1919) O pár týdnů později již O. Fischerovi s uspokojením sděluje: „Přiložený prospekt oznamuje, že příští naší nové revue je nedaleko; začínám sám skoro věřit, že přece vyjde.“ (12. 1. 1920)

Otokar Fischer chtěl pilnému autoru pomoci a doporučil některé části jeho doktorské práce o Schopenhauerovi redaktoru *Kmene* S. K. Neumannovi, který je začal uveřejňovat počínaje 11. prosincem 1919. Pro Fischera to byla „neskonale příjemná zpráva“: „Kdybyste věděl, s jakým napětím jsem o své disertaci pracoval, jak jsem všechnu svou duševní energii jí obětoval, jak draze jsem se

¹⁵ J. L. Fischer, Několik glos k estetice dramatu, *Kmen* 4, 1920–1921, č. 10, 20. 5. 1920, s. 112 až 114.

¹⁶ Srov. Zdeněk Srna, Josef Ludvík Fischer – kritik brněnského divadla, *SPFFBU* 1985, D 32, s. 169–174.

probojovával, nedivil byste se tolik mému dětinství. Je-li hodnotna, nevím: ale je tím nejlepším, co jsem tehdy, když jsem ji psal, mohl psát...“¹⁷ (18. 12. 1919) V dalším dopise se k této pro sebe tak významné události znovu vrací a dodává: „Ochota *Kmene* mě těší a – snad po způsobu (či nezpůsobu?) všech mladých autorů zneužívám jí k tomu, abych mohl uplatnit ještě zbývající tři kapitoly. Psal jsem v podobném smyslu Borovému a neskromně hned jednu kapitolu přiložil.¹⁸ [...] Je mi sice úzko, vzpomenu-li, jak surově musím roztrhati něco, čehož jenom jednotu jsem chtěl žárlivě sřežít, ale – dle moudré zásady o dvou zlech – jsem se raději sprátelil s menším, než abych měl sice vědomí, že má studie je jednotná, ale přitom se vždy jítí dívati na ni do svého stolku.“¹⁹ (23. 12. 1919) Knižního vydání své doktorské práce se Fischer dočkal až v roce 1921.

V prosincovém listu se rozepisuje rovněž o svém vztahu k pragmatismu. Celou pasáž cituje Jiří Opelík v *Listech o druhých a o sobě*, proto se zde omezím jen na nejdůležitější část: „Hledám svůj poměr k tomu, co se nazývá dnes pragmatismem, hledám styčné body a znepokojuje mě nejisté ostří rozcestí. Pragmatismus je přechodný výbuch, který se pokusil rozvrátit staré, neměnné hodnoty, aby místo učinil novým. K hledání nových hodnot ale přináší pouze klíč [...] a nové výhledy nechává v pološeru nenalezeného. [...] Svůj úkol vidím v tom, ze spousty složek, podmiňujících naše bytí, nalézt ty, které zůstávají neměnnými; [...] Tedy úkol v přední řadě noetický...“²⁰ (18. 12. 1919)

V Německém Brodu pobyl J. L. Fischer tři měsíce a v únoru 1920 se vrátil do Prahy. Až do jara 1921, kdy získal místo knihovníka (a tím existenční zabezpečení) v pražské Univerzitní knihovně, žil životem svobodného literáta: „Byla to jedna z nejkrásnějších i neplodnějších dob mého života.“²¹ V té době (1920–1922) se zapojil jako sekretář do práce v Jednotě filozofické (plynul mu z toho určitý příjem), s velkým osobním nasazením se podílel na organizaci přednáškového cyklu a získával „zdatné řečníky“; sám přednášel v Humpolci a v Českých Budějovicích a v dopisech z ledna 1920 a března 1921 lákal k přednášce rovněž Otokara Fischera a jeho bratra Josefa. Když konečně v říjnu 1920 začal pod redakčním vedením Ferdinanda Pelikána vycházet *Ruch filozofický*, uveřejňoval na stránkách jeho Věstníku zápisy ze schůzí, přednášek a diskusí: „... pronášel jsem o nich až příliš

¹⁷ Podle o něco pozdnějšího vyjádření Karla Vorovky se Fischerův *Arthur Schopenhauer* „nepovznáší nad školskou úroveň tlustší seminární práce“ (K. Vorovka, *Rozhled po české filozofii* od převratu, *Nové Čechy* 6, 1923, s. 52). Tento příkrý soud mohl být ovšem poznamenán rolí Fischera v tehdejších sporech mezi filozofy.

¹⁸ V *Kmeni* vyšla na pokračování část pátá a šesté kapitoly. Srov. J. L. Fischer, *Schopenhauerovo výmarské intermezzo*, *Kmen* 3, 1920, č. 30–31, 11. 12. 1919, s. 209–211 a č. 32–33, s. 225–231 (5. kapitola); *Schopenhauer v Drážďanech*, *tamtéž*, č. 47–49, 29. 7. 1920, s. 316 až 320 (6. kapitola).

¹⁹ Srov. J. L. Fischer, *Arthur Schopenhauer. Geneze díla*, Praha: F. Borový 1921, 157 s.

²⁰ Srov. J. L. Fischer, *Listy o druhých a o sobě...*, s. 423–424; své potýkání se s pragmatismem Fischer vyložil v *Listech* na s. 97 a poté i v rozhovoru s Jiřím Gabrielem (J. L. Fischer o sobě a o filozofii..., s. 115).

²¹ J. L. Fischer, *Listy o druhých i o sobě...*, s. 108.

temperamentní soudy, které v něčem, co mělo být věstníkem, vůbec nebyly na místě, nehledě už ani k tomu, že jsem tím vzbudil plno zlé krve.“²²

J. L. Fischer zamýšlel přispívat do *Ruchu filozofického* častěji, ale stačil uveřejnit jen dva články (Úkoly filozofie, Pravda a skutečnost)²³ a jednu recenzi (L. Brothier), než se s redakcí pro názorový nesoulad rozešel. Ve známém sporu o „svobodu české filozofie“ se Fischer otevřeně postavil proti mladším filozofům soustředěným kolem *Ruchu filozofického*, mezi něž svým věkem, ale ne smýšlením patřil, a svým postojem se skupině nadobro odcizil. Rovněž o jeho publikacích se v *Ruchu* mlčelo, s dvěma výjimkami: Na posledních stránkách prvního ročníku tu vyšla nevybíravá kritika jeho tištěné přednášky *O vědomí* (z cyklu Jednoty filozofické o lidské duši), jež byla shledána „nepromyšlenou a nedomyšlenou“; „klesla na jakousi suchopárnou informační monografii, místy dokonce těžkopádnou a hrající si se slovy“.²⁴ V dalším ročníku pak Albína Dratvová referovala o knize *Filozofie, jeho podstata a problémy*.

Ke spolupracovníkům redakce patřil – zřejmě zásluhou Fischera – také Otokar Fischer. Do prvního ročníku *Ruchu* přispěl kapitolou Zrození tragédie z ducha noetiky; píše v ní o Jindřichu (Heinrichu von) Kleistovi (1777–1811), německém dramatikovi, lyrickém básníku a publicistovi, jehož rané poetické pokusy byly vyvolány „noetickými“ Kantovými spisy.²⁵

Fischer a Olomouc. Na podzim roku 1922 podniká Fischer několikaměsíční cestu po Německu a z Berlína, Výmaru a Norimberka rozesílá Otokaru Fischerovi své pozdravy. Na pohlednici připisuje: „Z Norimberka prý přišli někdy před tisíciletím jedni z mých předků do Čech. Nestaral jsem se sice nikdy o to blíže, ale přesto jsem myslíval na Norimberk asi tak jako myslíme na místo, kde se narodili naši rodiče.“ (22. 12. 1922)

V červnu 1923, po tříměsíční zdravotní dovolené, opouští Prahu a nastupuje na nové působiště v olomoucké Studijní knihovně; tuto vynucenou změnu vnímal jako „velkou životní prohru pro mladého ctižádostivce,²⁶ jakým prý tehdy nesporně byl. Přesto první pozdrav, který Otokaru Fischerovi z Olomouce posílá, působí až rozverně: „...zdráv jsem dojel a zdráv jsem se zavřel k práci. Tak jsem přitom zpustnul, že ani po novinách jsem nezatožil. Myslím, že mi tenhle letní byt přijde k duhu, ne sice co do zdraví, ale jistě co do myslitelského růstu. Teprve teď, když začínám studovat, vidím, jak jsem byl hanebně zanedbaný.“ (27. 6. 1923) Po dalších pěti týdnech, uprostřed prázdnin, si stýská jen na samotu a smutek po „věčném ženství“

²² J. L. Fischer, *Listy o druhých a o sobě...*, s. 142–143.

²³ Článek Pravda a skutečnost měl podtitul Předběžné poznámky a v závěru bylo signalizováno jeho Pokračování. K tomu však nedošlo, článek zůstal torzem.

²⁴ K. J. Beneš, (rec.), *Ruch filozofický* 1, 1921, č. 8–10, s. 326–327.

²⁵ Jedná se zřejmě o kratší část z jeho literární studie *Heinrich von Kleist a jeho dílo* (1912). Jeho bratr Josef poskytl *Ruchu* článek Palackého cesta k filozofii, úvodní část z připravované monografie o Palackém.

²⁶ J. L. Fischer o sobě a o filozofii, *SPFFBU*, 1970, B 17, s. 115.

(„Das Ewig-Weibliche“). „S Olomoucí jsem se spřátelil, tj. nevím nic o ní a ona nic o mně. Kdyby byla Olomouc někde na horách, tak bych žil životem horského poustevníka, že je v rovině, tedy žiji jenom jako samotář.“ (2. 8. 1923)

Od léta 1923 Fischer usilovně pracoval, což se neobešlo bez nepříznivých dopadů na jeho nervovou soustavu: posílá do *Tribuny* tři články („byl bych je v dohledné době nenapsal [...] kdybych nebyl ke své velké hrůze shledal, že musím tento měsíc vypsát minimálně 200 Kč, abych kryl nejběžnější potřebu“); překládá 150stránkový výbor ze Schopenhauera *Genius, umění, láska, světec* (vyšel na přelomu listopadu a prosince); připravuje se na práci o metodě sociologie, s kterou chtěl být hotov do konce roku („Jestli vy jste věrný svému Heinemu, jsem já věrný své sociologii, a byl bych věru špatný filosof, kdybych se musil do práce násilím nutit. Spíš bych mohl žalovat naopak a těžce obvinít své nervy, že nemají nejmenšího smyslu pro mé pracovní choutky. Někdy musím vidět, jak polovici dnů v týdnu provádějí pasivní rezistenci, jakoby se mstily za to, že jsem prvou polovici dní jim nedal pokoje.“ 2. 8. 1923); v říjnu v Olomouci zakládá „česko-německo-židovskou“ Jednotu filozofickou. (5. 10. 1923) „Nikdy v životě jsem neměl tak málo volného času jako zde v Olomouci a myslel jsem, že sem jedu jen proto, abych měl času co nejvíce.“ (18. 11. 1923)

Otokar Fischer o sobě. Rok 1923 byl mimořádně úspěšný také pro Otokara Fischera. Jeho literární aktivita vyvrcholila básnickou sbírkou *Hlasy*, prvním svazkem jeho spisu o *Heinrichu Heinem* a překladem (s doslovem) Nietzscheho *Zrození tragédie*. Z dopisů vysvítá, že oba Fischerové se dělili o svůj soukromý i pracovní svět, o radosti, starosti, úvahy a také o pocity, jež zakoušeli nad vlastní tvůrčí prací. Pohled do vnitřního světa Otokara Fischera – při absenci jeho dopisů adresovaných Fischerovi – nabízejí listy, které Otokar Fischer posílal německému spisovateli a filozofu Rudolfu Pannwitzovi (1881–1969). Uprostřed práce na sbírce *Hlasy* mu píše: „...připravuji nový svazek básní (v rukopise je už takřka hotový), v němž by měly přijít ke slovu moje velmi bolestivé a, řekl bych, z mé krve zrozené a krví psané problémy; kromě toho Vám musím důvěrně sdělit něco, co Vás patrně bude zajímat a co Vás potěší: uskutečnil jsem jeden svůj dlouho hýčkaný plán a právě jsem dokončil překlad Nietzscheho *Zrození tragédie*, který snad najde svou cestu a určení jako pendant k mému přebásnění *Zarathustry* a jako doplnění mé nietzscheovské monografie; ani Vám nedokážu vypovědět, jakou radostí a jakým vzletným rytmem mě naplnilo soupeření s tímto mladým bouřlivákem a s jeho ještě schopenhauerovsky sevřenou a přesto dionýsovsky rozvlátou řečí: a ještě ke všemu ten strhující patos pozdější předmluvy či doslovu! Skutečně jsem omládl touto prací...“²⁷

²⁷ Dopis z 2. 10. 1922. Srov. Rudolf Pannwitz – Otokar Fischer – Pavel Eisner, *Korespondence*, ed. M.-O. Thirouin-Déverchère, Praha: PNP 2002, s. 112–113. V citovaném dopise se mluví o těchto nietzscheovských pracích: F. Nietzsche, *Zrození tragédie*. Př. a doslov O. Fischer, *Spisy II*, Praha: Srdece 1923; týž, *Tak pravil Zarathustra. Kniha pro všechny a pro nikoho*. Př. a komentář O. Fischer, Praha: Mánes – A. Srdece 1914, 1920, 1925, 1932; O. Fischer, *Friedrich Nietzsche. Kurs šestipřednáškový*, Sběrka přednášek a rozprav VI, č. 7, Praha: Otto 1913.

Stejně upřímně komentuje také svou práci na spisu o *Heinem*: „*Heine* mi dává zabrat, ale poskytuje mi také obrovské množství podnětů a pobídek, abych se vypořádal s intenzivně pocíťovaným a dosud potlačovaným utrpením a trpkým poznáním: jde to ruku v ruce s mými vlastními, lyrickými koncepcemi, které vycházejí ze tří nejhlubších motivů: žena, rasa, moře, což znamená erotika, židovství a cosi jako kosmická osamělost.“²⁸ V předmluvě k této monografii se Otokar Fischer navrácí ke svým židovským kořenům a svůj původ nezapře ani ve sbírce *Hlasy*. Fischer ji recenzoval v *Československých novinách*²⁹ a zamyslel se nad ní i později, v *Listech o druhých a o sobě*: „Své konflikty promítal Otokar Fischer do akademicky studených dramát a do lyriky, v níž příliš často bylo příliš mnoho stejného akademického chladu, ale která také někdy dovedla vyprsknout živelně a s nahou bezprostředností básnického výrazu. Až příští generace budou vážít, co je živého na básnické produkci let dvacátých, k nimž a do nichž se Otokar Fischer sám vývojově a generačně radil, zařadí jeho sbírku *Hlasy* nepochybně do živého odkazu našeho básnictví.“³⁰

Fischer o svých publikacích. Po korespondenčně „hubenějším“ roce 1924 se stává písemný styk mezi oběma přáteli opět bohatším, většinou se probírají pracovní záležitosti. Výjimku tvoří oznámení o sňatku Fischera s Aloisii (Lolou) Konrádovou („...nemohu vám přece neposlat ohlášení jednoho z nejriskantnějších ‚životních kroků‘, jichž se možno odvážit, a jehož by se – dle drahého Nietzscheho – neměl dopustit filozof, nechce-li tvořit figuru do veselohry.“ 26. 8. 1925); z pracovní řady vybočuje i drobná výtka, že o nových publikacích Otokara Fischera se dočítá jen z referátů a o jeho životních osudech jen tu a tam od přátel: „Slyším-li zprávy, které znějí smutně a ohlašují bolest, vzpomenu na vaši osvobozující, vás osvobozující lyriku, a spíš děkuji než lituji.“ (26. 8. 1925) Fischer domlouvá s Otokarem Fischerem uveřejnění svých příspěvků v *Tvorbě*, mezi jinými i *Otázky naruby*, kterou představuje jako „Masarykovu filozofii českých dějin naruby“. Na této studii Fischerovi velmi záleželo: „Když jsem psal poslední kapitolu *Otázky naruby*, mnoho jsem myslel na vás: jsou to mé ‚Hlasy‘; a záviděl jsem vám, že vy ty své jste dovedl říci jinak – lépe a krásněji.“³¹ (2. 12. 1925)

28 Dopis ze 17. 10. 1922. *Tamtéž*, s. 119. – J. L. Fischer zachytil Pannwitzův portrét v referátu o jeho knize *Der Geist der Tschechen* (Wien 1919), který vyšel v *Nových Čechách* (3, 1919–1920, č. 2, 15. 11. 1919, s. 90–91 a č. 3–4, prosinec, s. 170–171. Skrytou polemikou s Pannwitzovou knihou *Die Krisis der europäischen Kultur* (Nürnberg 1917) může být i Fischerova *Budoucnost evropské kultury* (1928), vstupní přednáška na MU z roku 1927 (něm. *Über die Zukunft der europäischen Kultur*, München 1929).

29 J. L. Fischer, *Knihla lásky, krve a zrání*, *Československé noviny* 2, č. 62, 16. 3. 1923, s. 6.

30 J. L. Fischer, *Listy o druhých a o sobě...*, s. 50. Fischer si svůj všestranný talent ověřoval rovněž publikováním raných básnických pokusů (např. *Zakletý strom*, *Červen* 4, 1921, č. 17, s. 234); jeho útlou sbírku básní *Meditace o čase* vydala Katedra filozofie FF MU v Brně roku 1994 (eds. J. Gabriel, J. Krob, J. Zouhar).

31 *Otázka naruby* vyšla nejprve v *Tvorbě* (1, 1925–1926, č. 6–7, 15. 1. 1926, s. 105–112), poté knižně in *Glosy k české otázce*, Kdyně: Okresní sbor osvětový 1926.

Svou novou studii *Saint Simon a Auguste Comte*³² poslal koncem roku 1925 Otokaru Fischerovi zároveň s naléhavou prosbou o kritické posouzení: „Abyste mi prokázal ‚přátelskou službu‘ a věnoval mu někde kritickou pozornost, si netroufám žádat. Ale byl bych tuze rád, kdybyste k téhle službě ponoukl každého dost vhodného, kterého byste vyhlédl, nebo který by vám padl do ruky. Je to můj habilitační spis (pro Brno) a velmi mi záleží na tom, aby se o něm psalo. [...] Co kdo bude psát, je mi už lhostejno, hlavně aby se psalo.“ (30. 11. 1925)

Současně ohlašuje další dvě knihy, které mají vyjít na jaře, a to *Glosy k české otázce* a *O pravdách a filozofech* („aby svět zase věděl, že jsem ještě naživu“). Otokar Fischer se ve své odpovědi o knize nezmínil, nedočkavý autor se tedy po týdnu, znepokojen mlčením, znovu dotazuje na jeho názor: „A co jste říkal Comtovi? Ani slůvka jste mi nenapsal o něm, což může znamenat, že se vám vůbec nelíbil. To by mě trochu mrzelo, protože jsem na téhle knížce zkoušel všechno své umění a když se ukázalo, že je malé a špatné, pak bych se o docenturu vůbec neucházel, přesto že v Brně mé šance nestojí – prozatím – nijak špatně.“ (8. 12. 1925)

Také dopis z 25. srpna roku 1932 je plný pracovního napětí a publikačních projektů. Nalézáme tu poznámky o Fischerově práci na druhém dílu *Skladebné filozofie*,³³ který zamýšlel dokončit do konce října: „...otázku svého bytí i nebytí vidím v tom: dovede skladebné pojetí dát alespoň *něco* na cestu mladým generacím? Není vykonstruováno skrz naskrz falešně? Kdybych uměl věřit tomu, co jsem dosud o svých posledních pracích četl, musil bych být skálopevně přesvědčen, že jsem nejen prorokem falešným, ale veskrze velmi špatným. A tak zbývá zas jen těch něco málo, ‚co patří k sobě‘, z nichž čerpám naději a důvěru, že snad – přece. O tom jsem však pevně rozhodnut: že boj proti dnešní ‚koaliční‘ hnilobě (nejen politické, ta je nejposlednějším derivátem zla neskonale hlubšího) povedu vytrvale, nekolísavě a že nakonec nutně i vítězně.“ Rozpracovánu měl i „větší studii o hitlerismu“ pro *Sociologickou revui* („musí být hotova do září“),³⁴ píše se tu také o *Zrcadle doby* a kritice Františka Götze, který knize vytkl „nedostatek tragičnosti“,³⁵ a podrobně a poutavě o studii *Tyrš a sokolstvo*.³⁶ K tomu J. L. Fischer poznamenává: „Že překypuji pracovními plány, to nemusím psát. A že mi k nim ke všemu fatálně chybí čas, to je už poznámka víc než zbytečná.“ (25.

³² J. L. Fischer, *Saint Simon a Auguste Comte. Příspěvek k dějinám sociologického racionalismu*, Praha: Orbis 1925, 75 s.

³³ První díl *Základy poznání. Soustava skladebné filozofie na podkladě zkušenosti* vydal Melantrich v Praze 1931, druhý díl nevyšel. Odpověď na otázku, proč se tak nestalo, přináší rozhovor J. L. Fischer o sobě a o filozofii..., s. 118–119.

³⁴ Jde o Fischerovu studii *Třetí říše. Úvodem do současného politického stavu*, Brno: Sociologická revue 1932, 117 s.

³⁵ *Zrcadlo doby. Abeceda skoro filozofická*, Praha: Orbis 1932, 223 s. – „Před několika nedělemi psal Götz v Národním osvobození o *Zrcadle doby* a vytkl mi nedostatek tragičnosti. Považoval jsem tuto výtku za nejhrubší a nejnezaslouženější urážku. Kdybych totiž byl hledal nejpřiléhavější podtitul pro svou knihu, zněl by: *Knihy tragická*.“ (25. 8. 1932)

³⁶ *Tyrš a sokolstvo. Historický a kritický rozbor*, Knihovna Indexu, sv. 5, Brno 1932, 34 s.

8. 1932) Rok nato oznamuje, že dopsal první díl *Krize demokracie* a pokračuje v druhém, který má vyjít nejspozději v říjnu.³⁷ (19. 8. 1933) Déletrvajícím horečnatým tempem a neustálým pracovním vypětím skončilo těžkou neurastením, která Fischera na dlouhou dobu vyřadila z práce.

Fischer a Brno. Vztah obou Fischerů se léty prohluboval, a tak můžeme v dopisech číst také leccos zajímavého z Fischerova soukromého života; píše o svých názorech na manželství,³⁸ o narození syna Jiřího („malého Fischera, vulgo Fišeráka“),³⁹ o jeho dovednostech a také o malém „Jitčiči“.⁴⁰

Fischer sděloval Otokaru Fischerovi novinky o svém kariérním postupu, o habilitaci na Masarykově univerzitě v Brně: „Tož jsem už definitivně rozhodnut pro Brno. Podle mých dosavadních informací prý celá procedura půjde hladce.“ (2. 12. 1925) „Ta nová (vita i philosophia) je pořád u mě hrozně problematická: v Olomouci nemám kloudného bytu, dvojí frekvenci v úřadě a naději, že ztrátu úředních hodin, způsobenou mým dojížděním do Brna, budu musit nahrazovat; přitom velmi malou naději, že bych v dohledné době mohl se dostat do Brna. Uvážím-li však, že proti těmto nevýhodám stojí fakt mé docentury, konstatuji milerád, že sám sebou vyvažuje vše ostatní. Těším se už na přednášení, ale mám také trochu obav, způsobovaných mou neznalostí techniky přednášek.“⁴¹ (8. 6. 1927) „V novém zaměstnání se mi neskonale líbí. Udělal jsem si „kvaziseminář“ a disponuji zatím se 14 lidmi, což je počet ideálně krásný. Dopolední čtení (protože koliduje s řadou jiných) je trochu slabší na posluchače. Prozatím jsem pln pracovního nadšení. Rád bych, aby to tak potrvalo hodně dlouho.“ (8. 11. 1927) Univerzitní výuka Fischera naplňovala uspokojením, rodilým Brňákům se však nedobře čtou jeho věty, že s Brnem „nesrostl“, že k němu „nikdy nenabyl tak bezprostředního poměru“ jako k Olomouci.⁴²

V redakci Indexu. Vedle filozofického dění sledoval Fischer se vzrůstajícím zájmem i sociálně politický vývoj ve společnosti. Svůj levicový postoj k otázkám,

³⁷ *Krize demokracie* I–II, Brno: Index a Pokrokový obzor 1933, 148 + 250 s.

³⁸ „Manželství, to je cosi jako rámeček, v němž si lze udělat dobrou pohodu k práci. Těším se po úřadě domů, je tam kus tepla a pořádku a dobře se mi pracuje. Žena si ovšem nařiká, že mě hrozně málo užije, jen chvíli při obědě a snad ještě chvíli před spaním (a to jen někdy), ale ona má svůj teplejší, rodinný svět a je spokojena s ním.“ (8. 12. 1925)

³⁹ „K dosavadnímu počtu Fischerů připojil jsem právě nového, jménem Jiří.“ (17. 1. 1927)

⁴⁰ „Musím vás při té příležitosti poněkud pokárat, že jste opomněl k stáří vaší „něžno-drzé“ Jitčiči připojit i její váhu, což patří k nejdůležitějším znakům velmi malých lidí.“ (8. 6. 1927) „Mladý Fischer, tj. náš 9měsíční Jirka, je velký uličník před hospodinem, nezbeda neposedná a hrozně milá. Svou mladou přítelkyni a jmenovkyni sice ještě nezná, ale jistě by se s ní hned spřátelil, protože je po dětech jako divý.“ (8. 11. 1927)

⁴¹ V roce 1927 se Fischer na FF Masarykovy univerzity v Brně habilitoval ze sociologie (u profesora I. A. Bláhy) a začal jako soukromý docent přednášet; roku 1930 si docenturu rozšířil o dějiny filozofie a roku 1931 se stal ředitelem filozofického semináře. Do Brna-Řečkovice se i s rodinou přestěhoval na podzim roku 1931.

⁴² Srov. J. L. Fischer, *Listy o druhých a o sobě...*, s. 286 a 337.

jež hýbaly dobou, si vyjasňoval i v rozhovorech se stejně smýšlejícím Otokarem Fischerem. Od začátku 20. let přispíval do levicově orientovaných časopisů *Červen* a *Kmen*; psal o německé otázce, bolševismu, socializaci, lidských právech, revoluci a evoluci. Vzrušená doba nedovolovala „...žít klidně a chodit neúčastně okolo toho, co přinese den a čím je těhotna doba. Mysle jsou neklidné, vzduch rozjitřený: ideově, morálně, politicky. Je těžko pak soustředit se na otázky indiferentního rázu“ (10. 12. 1919) „...začínám zas mít hodně touhy po výbojích. Chce se mi bít, bičovat sebe i jiné, abych se dostal kupředu. Ve stojatých vodách nedaří se – nejvýše tučným kaprům.“ (23. 12. 1919) Po dvou měsících už byl mnohem určitější: „Já to k bolševismu pluji plnou parou – chtě nechtě – mám revoluci v hlavě a bojím se konců, ke kterým mě poženě.“ (18. 2. 1920)

Na sklonku 20. let se Fischer spolu s Bedřichem Václavkem stali zakládajícími členy, hlavními redaktory a pilnými přispěvateli *Indexu*, meziválečného kulturně politického časopisu s levicovou orientací, vycházejícího v Brně a v Olomouci v letech 1929–1939.⁴³ Časopis se však potýkal s finančními problémy, a proto Fischer dopisem z 19. 8. 1933 požádal Otokara Fischera o redakční spolupráci: „Chceme rozšiřovat redakční základnu *Indexu*, jednak z věcných, jednak i z osobních důvodů. [...] Z brněnských vstoupí do redakce prof. Helfert, ze Slovenska Jilemnický a z pražských jsme se jednomyslně rozhodli požádat vás. [...] Tahleto žádost – mohu o tom bohužel jen těžko psát – je více než žádostí o pouhou formalitu. Jde spíše, či šlo by spíše o [...] kulturně-politickou manifestaci, která, jsem přesvědčen, by nezůstala bez účinku.“ (19. 8. 1933)

Když Otokar Fischer odřekl svou účast dopisem adresovaným „milým přátelům z *Indexu*“,⁴⁴ Fischer se ještě pokusil jeho rozhodnutí zvrátit: „I když sledujete *Index* jen poněkud, nemůžete nevidět, že jsme přerostli původní moravskou základnu a že se pokoušíme vytvořit list, který by přezíral celou kulturně-politickou oblast u nás (a nejen u nás). Máme přitom tu zvláštnost, že svůj úkol řešíme – lze-li tak říci – excentricky, to znamená nejsouce vázání „centrálním“ pražským způsobem nazírání. Ale přitom nutně musíme obsáhnout i Prahu a zase přirozeně hledáme spolupracovníky, kteří by co nejvíce zapadali do našeho rámce.“ (31. 8. 1933) Otokar Fischer ani po tomto naléhavém vysvětlení redakci *Indexu* svou účastí nepodpořil a své stanovisko nezměnil.

*

⁴³ Celkový pohled na Fischerovu organizační a publicistickou práci v *Indexu* podává J. Zouhar v článku J. L. Fischer a *Index*, in *Hledání řádu skutečnosti*, ed. J. Gabriel, Brno: MU 1994, s. 119–127.

⁴⁴ Odpověď Otokara Fischera z 26. srpna 1933 lze číst v poznámce č. 165 *Listů o druhých a o sobě...*, s. 437–438. Mimo jiné tu píše: „... jsme v tak důležitém problému, jakým je dnešní Německo, na stejné myšlenkové i polemické základně. [...] rád slyším, že nebudete pěstovat politiku – ne snad z nějakých cenzurních a podobných obav, ale proto, že se mi pro nynější dobu zdá nutné, aby se duševní pracovníci soustředili na své nejujavnější pole a na něm se osvědčovali jako strážcové kulturních statků dnes tak těžce z mnoha stran ohrožených.“ *Tamtéž*.

Tímto dopisem končí korespondence Josefa Ludvíka Fischera z pozůstalosti Otokara Fischera. Tvoří soubor, který v mnoha aspektech doplňuje a zpřesňuje Fischerovy pozdní *Listy o druhých a o sobě*. Jeho obohacení druhým hlasem Otokara Fischera a zpřístupnění celku odborné veřejnosti by přispělo k hlubšímu poznání obou myslitelů, krácejících ojedinělými cestami, a zapadlo by jako kámen do pestrobarevné mozaiky dějin české kultury.

FROM J. L. FISCHER'S LETTERS TO OTOKAR FISCHER

The essay has been inspired by Jiří Gabriel's interest in the work of the philosopher and sociologist J. L. Fischer (1894–1973). The author presents the letters that Fischer addressed to his university professor Otokar Fischer (1883–1938) from December 1919 to August 1933. The correspondence, saved in the Literary archive of the Memorial of National Literature, proves a friendly relationship between both thinkers and discloses their inner world and literary work. It enables the reader to get to know J. L. Fischer's personality and the circumstances influencing his philosophical development. Fisher among other things describes his publication goals and achievements, professional career, philosophy, work in the edition of *Index* and his personal life.